

Research methodology. The study is based on the materials of museum's source base (reports, work plans, books of revenues) and regional literature. Slightly used books and materials employees of the Department of Culturology and museology Rivne State Humanitarian University.

Results. Were analysed the origins of the museum, accentuated attention on its scientific base, reviewed thematic fullness of all exhibition halls of the museum, made an attempt to analyze the effectiveness of museum activities in general.

Considered research specially organized by employees and detected their performance. Revealed a theme series of excursion activity organized by this cultural institution.

Novelty. Novelty consists in that was collected and analyzed enough original material from regional local history.

The practical significance. The practical significance of the study is to disseminate information about this cultural institution, creates the possibility of its use in modern cultural and tourist activities.

Key words: museum, phenomenon, history, museum audience, exhibit, display.

Надійшла до редакції 2.11.2016 р.

УДК 447.35

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ПАМ'ЯТКИ ЧЕРКАЩИНИ ЯК ТУРИСТИЧНИЙ РЕСУРС РЕГІОНУ

Білінський Микола Миколайович, аспірант, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

Висвітлено культурний потенціал Шевченківських пам'яток як туристичного ресурсу та показано їх значення для розвитку туризму Черкащини. Проаналізовано державні статистичні матеріали про туристичну діяльність двох національних заповідників: Шевченківського національного заповідника міста Канева та національного заповідника «Батьківщина Тараса Шевченка». Визначені шляхи подальшого туристичного розвитку краю.

Ключові слова: туристичний ресурс, пам'ятники Т.Шевченка, державна програма «Золота підкова Черкащини», туристичний центр.

Постановка проблеми. Проблематика даного дослідження витікає з необхідності вивчення культурного потенціалу Черкащини та можливість подальшого його використання для розвитку регіону через туристичну діяльність. Сучасний стан справ показує недостатній розгляд проблем і перспектив перетворення пам'яток Черкащини у туристичні об'єкти [9].

Метою роботи є висвітлення особливостей історико-культурних та меморіальних об'єктів Черкаського краю, що можуть вважатися туристичним ресурсом області.

Шляхом до усвідомлення поставленої мети може слугувати аналіз державних статистичних матеріалів про туристичну діяльність Шевченківського національного заповідника м. Канева та національного заповідника «Батьківщина Т. Шевченка», визначення ступеня реалізації перспектив залучення соціокультурних об'єктів у туристичні процеси.

Актуальність дослідження – у пошуку обґрунтованого підходу до вибору історико-культурних об'єктів, організації їх охорони, збереження та залучення до використання в туристсько-екскурсійній діяльності.

Аналіз останніх публікацій. Аналізуючи наукові публікації з проблематики збереження національної культурної спадщини, зокрема і пов'язаною з пам'ятками імені Т. Шевченка, варто відмітити вітчизняних науковців, серед яких Мельниченко В., Федорова Т., Шамрай О., Чепурна І., Худолей О., Дубовий О., Медалієва О., Качалаба П., Дудник Ю., Страшевич В., Удовиченко І.

Проблеми законодавчого забезпечення пам'яткоохоронної роботи досліджував Мельниченко О. Вивченню життєвого і творчого шляху Великого Кобзаря, історії становлення, розвитку і діяльності його меморіальних музеїв та Канівського Шевченківського національного заповідника як центрів збереження культурної спадщини краю, присвятили свої роботи Горбик В., Тарахан-Береза З., Дзима В., Ліховий І., Тарахан В., Нестеренко В., Следь І., Мищик В. Зокрема, В. Горбик у контексті завдань охорони культурної спадщини України виокремлює Черкаську область як регіон із низкою доленосних подій вітчизняної історії: зародженням козацтва, козацько-селянськими повстаннями, національно-визвольною війною проти польської шляхти, Коліївщиною, діяльністю геніального полководця Б.Хмельницького та ім'ям мислителя і поета Т.Шевченка [4]. З.Тарахан-Береза створює науково-історичний літопис музею Т.Шевченка у Каневі [20]. В.Дзима розкриває пам'ятко-охоронну діяльність Шевченківського національного заповідника. Щербина М., описуючи с. Лебедин як один із туристичних центрів Черкащини, вважає його осередком самобутньої історії, пов'язаної з Коліївщиною, життям та творчістю Т.Шевченка [12; 220, 222].

Культурна спадщина Черкаської обл. є невід'ємною частиною культурного надбання країни, її збереження і охорона мають важливе всенациональне значення [4; 12].

Спробою розв'язати комплекс питань щодо охорони та використання культурної спадщини краю й стало створення, прийняття та запровадження Державної програми «Золота підкова Черкащини» на 2006-

2009 рр. На її основі розроблено обласну комплексну програму «Золота підкова Черкащини». Особливістю програми є те, що вона була першою у вітчизняній практиці пам'яткоохоронної діяльності довгостроковою комплексною програмою, присвяченою окремій області [4; 12].

Програма фокусувала увагу на чотирьох основних блоках культурної спадщини Черкащини. Перший блок – шевченківська спадщина; місця, пов'язані з народженням, життям та творчою діяльністю поета (м. Канів та Звенигородщина). Другий блок охоплює культурну спадщину, пов'язану з життям та державотворчою діяльністю Б.Хмельницького (Чигиринщина). Третій блок – археологічна спадщина області, пов'язана з трипільською та іншими давніми культурами (зарубинецька, ямна, черняхівська, білогрудівська). У четвертий блок входить культурна спадщина, пов'язана з іншими важливими подіями, пам'ятками, персоналіями: батьківщина Т.Піддубного (с. Красенівка), М.Старицького (с. Кліщинці); місця, пов'язані з життям та діяльністю графа М.Воронцова (с. Мошни), родини Шувалових (м. Тальне), духовного лідера Брацлавських хасидів цадика Нахмана (м. Умань), родини Лопухіних (м. Корсунь-Шевченківський), М.Максимовича (с. Прохорівка), родини Давидових та Південного товариства декабристів (м. Кам'янка), родини Семиренків (с. Мліїв), А.Кримського (м. Звенигородка).

Серед основних завдань програми: збереження культурної спадщини, створення сучасної туристичної інфраструктури, розвиток міжнародного співробітництва у сфері охорони та використання культурної спадщини. Фінансування програми здійснювалося за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, а також ін. джерел [8].

Особливе значення відводиться культурній спадщині м. Канева, як одній з головних ланок «Золотої підкови Черкащини», акцентується увага на популяризації пам'яток національного значення: Шевченківський національний заповідник (могила Т.Шевченка та музей), Успенський собор, Канівський історичний музей та ін.

Культурну спадщину Черкаської обл. як туристичний ресурс становлять пам'ятки історії, культури і археології. Частина з них є об'єктами, що охороняються державою та задіяні в туристичні процеси. Частина таких об'єктів не включені до туристичної діяльності, але знаходяться в непоганому стані та мають шанси стати туристичними. Є об'єкти, що мають історичну або культурну цінність, але знаходяться під загрозою знищення, є маловідомими або зовсім невідомими широкому загалу вітчизняних та іноземних туристів.

Прикладом пам'яток першої групи можна вважати пам'ятки, про які зазначено в державній програмі «Золота підкова Черкащини» та обласній програмі «Розвитку туризму в Черкаській обл. на 2012-2020 рр.» [9]. Всі вони мають охоронний номер і знаходяться під захистом держави. До таких пам'яток, пов'язаних з іменем Кобзаря, віднесені три групи об'єктів. Перша група – національний заповідник «Батьківщина Т.Шевченка», створений у с. Шевченкове; Будинок П.Енгельгардта, розміщений у с. Будище; Шевченківський національний заповідник м. Канева (претендент на статус об'єкта ЮНЕСКО); Садиба М.Максимовича в с. Прохорівці, яку відвідував Тарас Григорович, спілкуючись із родиною свого друга; Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник, фонди і філія якого містять праці письменника-шевченкознавця П.Жура, твори художника І.Сошенка, друга Т.Шевченка; Музей Т.Шевченка у смт. Стеблів.

У другу групу входять об'єкти культурної спадщини, що мають задовільний стан, але потребують певної роботи задля інтеграції їх у сферу туризму. Таким об'єктом є могила батька Т.Шевченка – Г. І. Шевченка (1781-1825 рр.), що у с. Шевченкове Звенигородського р-ну Черкаської обл.

Третя група пам'яток об'єднують об'єкти культурної спадщини, що не мають статусу пам'яток, але є цінними з точки зору історії, культури і мають виховне значення. Вони не задіяні у туристичних маршрутах, не внесені до програм охорони та збереження спадщини, на їх розбудову та реставрацію, як правило, не передбачені кошти. Саме такі об'єкти знаходяться під загрозою знищення. На нашу думку, вони мають право бути збереженими і представленими широкому загалу туристів. Прикладом може служити Шевченківська скеля (живопис 1992-1993 рр.) у м. Корсунь-Шевченківський, розташована проти входу до Корсунь-Шевченківського заповідника.

Про залучення цього заповідника в туристичні процеси свідчить наступна статистика, наведена у Програмі розвитку туризму в Черкаській обл. на 2012-2020 рр. Тенденція відвідування цього об'єкту є позитивною. У 2014 р. порівняно з 2010 р. кількість відвідувачів зросла майже на 84310 осіб. У 2009 р. спостерігалось значне зменшення кількості туристів, пов'язане з реконструкцією заповідника. При цьому відбувалося зростання кількості відвідувачів, що користувалися екскурсійними послугами. Так, у 2014 р. такими послугами скористалося 43% відвідувачів, що на 6% більше ніж у попередньому році. Проте кількість іноземних відвідувачів має негативну тенденцію, їх кількість у 2014 р. зменшилася на 61,5% або на 2,3 тис. осіб.

Із загальної кількості відвідувачів заповідника екскурсійними послугами скористалися 54504 особи, що складає 43% від загальної кількості, 57% – це індивідуальні відвідувачі. Із загальної кількості екскурсантів заповідника 73,8% (або 40207 осіб) складають учні та студенти, 26,2% – індивідуальні замовлення екскурсій відвідувачами. Частка російських туристів, що відвідали Шевченківський національний заповідник у 2014 р. складає 26,2% від загальної кількості туристів. Значна частина іноземних відвідувачів приїжджають із Польщі – 23,4%, Канади – 11,2% та Франції – 8,9%. Найменша частка відвідувачів – із Шотландії, Йорданії та Киргизстану [9].

У Програмі розвитку туризму в Черкаській обл. на 2012-2020 рр. чітко визначено зміни, що відбулися у туристичній діяльності ще одного важливого національного заповідника. Показано зростання обсягів екскурсійної та туристичної діяльності Національного заповідника «Батьківщина Т.Шевченка». Спостерігається помірна тенденція зростання загальної кількості відвідувачів цього заповідника. Це свідчить про стабільну привабливість шевченківських місць. У 2011 р. порівняно з 2010 р. кількість іноземних відвідувачів зросла на 67 осіб або на 0,7%, що свідчить про позитивну тенденцію відвідування заповідника іноземними туристами.

Серед іноземців цей заповідник користувався найбільшою популярністю у росіян. Їх частка серед загальної кількості туристів, що склала у 2011 р. 10023 особи, що становить 77%. Значна частина туристів приїжджає з Італії – 10,3% від загальної кількості іноземних туристів, та Польщі – 4,8%. Найменша ж кількість туристів – із Бельгії (0,1%) та Португалії (0,3%) [9].

Питання розвитку культурної спадщини м. Канева, як потужного історико-культурного та туристичного центру Черкащини, прописані у міській «Програмі розвитку туризму на 2014-2020 рр.». Стимулом для її створення та реалізації нових соціально-культурних проектів є вшанування у 2014 р. 200 річниці від дня народження Т. Шевченка та проголошенням ЮНЕСКО 2014 р. – роком Т. Шевченка [19].

Розвитку туризму сприяє й активне залучення представників різноманітних молодіжних субкультур до проведення заходів, акцій, конкурсів, фестивалів. Яскравим прикладом цього може слугувати заснований 2002 р. А.Арушановим щорічний міжнародний мототурнів «Тарасова Гора», що проводиться в Каневі [5; 96-98]. Учасники фестивалю здійснюють пробіг організованою мотоколоною, відвідують Шевченківський національний заповідник, віддають належну шану Кобзареві.

З метою поживлення туристичної діяльності та збільшення туристичних потоків історико-культурні установи створюють на своїх базах умови для проведення різноманітних заходів, конференцій, виставок. Прикладом може служити створення низки виставок у виставковій залі музею Т.Шевченка в Каневі: виставка картин китайських художників, присвячених Тарасу Григоровичу; поштівки із фондів музею, що містять зображення природи краю, побутових сцен життя українського села, українських національних костюмів, зображення Т.Шевченка і «Тарасової гори»; виставки сучасних художників. У вересні 2016 р. організовано демонстрування козацької та самурайської зброї, перстнів-печаток козацької старшини в рамках виставки «Шлях воїна. Один на двох» із зібрання приватного музею О.Фельдмана FELDMAN FAMILY MUSEUM.

Сучасна Черкащина є одним із регіонів, що активно розвиваються в контексті інтеграції об'єктів культурної спадщини в туристичні процеси. Розвиток туризму в області обумовлений наявністю визначних історико-культурних і природних пам'яток та необхідністю великої уваги до них місцевої влади. Позитивною рисою сучасного стану залучення об'єктів культурної спадщини в туристичну сферу є вдосконалення існуючих, добре вивчених, традиційних та розробка нових туристичних маршрутів, які об'єднали історико-культурні ресурси краю, особливо ті, що пов'язані з ім'ям Т. Шевченка.

Серед негативних тенденцій, що ускладнюють розвиток культурного туризму – невиконання завдань державної програми «Золота підкова Черкащини» у повному обсязі, послаблення уваги до цієї проблематики органів державної влади; відсутність орієнтації переважної більшості туристичних агентств області на розвиток внутрішнього та в'їзного туризму, чіткої організації, неконтрольованість суб'єктів туристичної діяльності та достатнього фінансування.

Черкащина – унікальний регіон з огляду на його історико-культурне значення, географічне розташування, природно-рекреаційний потенціал та особливе населення, що сформувалося на історичних витоках й Шевченківській спадщині, зберігає автентичність місцевих традицій і звичаїв. Можна вважати це суттєвою перевагою для розвитку туристичної індустрії Черкащини. Майже у кожному місті та селі краю вшановано Т.Шевченка встановленням пам'ятника. Пам'ятники Кобзарю встановлені у Кам'янці, Тальному, Шрамківці, Вершаві, Козацькому, Леськах, Мельниках, Мліїві, Попудні, Поташі, Родниківці, Руській Полянці, Червоній Слободі [16]. Саме вони, створені у різні часи, складають основу туристичних маршрутів.

При в'їзді до с. Шевченкове за розпорядженням Міністерства культури України з трьох сторін встановлені пам'ятники Тарасу Григоровичу. Зі сторони Вільшани – малий Т. Шевченко лежить, спершись на руку, і щось пише в зошиті. Зі сторони Звенигородки встановлений барельєф Шевченкової хати. Третій пам'ятник «Мені тринадцятий минало...» малому Т.Шевченку, що пасе ягня. Пам'ятник Шевченку споруджено в с. Криві Коліна Тальнівського району [18]. 21 листопада 2009 р. у центрі села урочисто відкрито майже 6-метровий пам'ятник Т.Шевченку (скульптор О.Хівренко, архітектор А.Дітковський та каменяр В.Коржов). На постаменті золотими літерами написано «У те найкраще село, у те, де мати повивала. Мене малого...».

10 березня 1982 р. встановлено у Звенигородці пам'ятник молодому Шевченкові згідно з автопортретом, датованим 1840 р. У Моринцях, де Шевченко народився, на центральній площі встановили постамент, звідки Кобзар із бандурою в руках, палко вітає всіх тих шанувальників Шевченкової творчості, хто прибув поклонитися Моринській землі. Пам'ятник відкрито у 1956 р. на території батьківської садиби (авторско-скульптори: Веронський, Олійник). У 2005 р. його перенесено на центральну площу села. Пам'ятник наймолодшому Шевченку на руках у матері встановлено також у Моринцях. На знак поваги до великого Кобзаря в Керелівці у садибі батьків Тараса, Григорія і Катерини Шевченків, відкритий пам'ятник «Тарасові подорожі» (1992 р.). Не можна не згадати пам'ятник, встановлений у м. Черкаси, відкриття якого відбулося 1964 р. і було приурочено до 150-річчя від дня народження великого поета. Розміщено пам'ятник на розі бульвару Шевченка і вулиці Дашкевича, поруч із будівлею обласного музично-драматичного театру, композиційно завершивши площу Т.Шевченка. Авторами пам'ятника є скульптори М.Вронський, О.Олійник, архітектор В.Гнездюк. Скульптуру Шевченка виготовлено в київських майстернях Художнього фонду України. Пам'ятник являє собою бронзову скульптуру поета висотою 3 м, встановлену на гранітному постаменті заввишки 4 м. Нижню частину пам'ятника доповнено висіченою з граніту скульптурною композицією персонажів шевченківських творів – сліпого кобзаря, Катерини і Прометея. У верхній частині постаменту викарбувано напис: Т.Шевченко. 1814-1861 [16]. Пам'ятник Т.Шевченку встановлено і в

Золотоноші (1993 р.) (архітектор А.Гайдученя, скульптор П.Мовчун). Бронзова фігура, встановлена на гранітному постаменті на площі при вході до Парку культури та відпочинку [16].

Ім'я Т.Шевченка пов'язане також із с. Лисянка. Земляки вшанували поета і поставили пам'ятник. Під час свого життя письменник перебував двічі у м. Смілі. Жителі міста встановили пам'ятник Шевченку біля залізничної станції. У містечку Шпола також вшанували великого українського Кобзаря відкриттям першого спомника (1926 р.). Поява пам'ятника у Каневі має свою історію. 10 червня 1918 р. Рада Міністрів УРСР визнала могилу Т.Шевченка національною власністю. Влітку 1923 р. радянська влада змінила хрест на могилі Шевченка на тимчасовий пам'ятник-бюст, спроектований скульптором К. Терещенком. У тому ж 1923 р. академік В.Різниченко вніс пропозицію про створення Державно-національного заповідного Парку на Тарасовій горі. Територія Тарасової гори стала заповідною 20 серпня 1925 р., могила поета сучасного вигляду набула влітку 1939 р.

7 травня Канів святкував 125-у річницю від дня народження Шевченка, а 18 червня того ж року відкрили новий бронзовий пам'ятник на могилі поета (скульптор – М.Манізер, архітектор – Є.Левінсон) та літературно-меморіальний музей.

Традиції зберігаються і у с. Косенівка, на Уманщині. 24 серпня 2016 р. тут встановили погруддя Кобзаря [17]. У с. Зелена Діброва з'явився пам'ятник сестрі Тараса – Катерині.

Ім'я Т.Шевченка стало синонімом Черкащини, яку ще називають «Шевченків край», бо майже два десятки населених пунктів історично пов'язано з іменем Кобзаря. Зрозуміло, що ця обставина є основною при формуванні туристичних маршрутів, спрямовуванні потоків туристів та плануванні туристичної діяльності області.

Висновки. Виходячи з викладеного вище, слід зазначити, що позитивні тенденції розвитку туристичної діяльності Черкащини пов'язані з охороною та збереженням пам'яток культурної спадщини. Особливо дієвим є культурний потенціал шевченківських пам'яток як туристичного ресурсу, що має пріоритетне значення для розвитку туризму краю.

Список використаної літератури

1. *Александрова А. Ю.* Международный туризм / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект-Пресс, 2002. – 470 с.
2. *Бейдик О. О.* Рекреационно-туристські ресурси Середнього Подніпров'я (на прикладі Черкаської обл.) / Бейдик О. О., Новикова В. І. // Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. – Київ : Знання України, 2002. – С. 485-498.
3. *Брик С. Д.* Динаміка іноземного туризму в Україні та Австрії за даними 2000-2010 рр. / С. Д. Брик // <http://geolgt.com.ua/images/stories/zbornik/vipusk17/v179.pdf>
4. *Горбик В. О.* Проблеми охорони культурної спадщини України на сучасному етапі / В. О. Горбик // Черкащина в контексті історії України. Матеріали III наук.-краєзн. конф. Черкащини, присвяченої проблемам охорони, збереження та використання історико-культурної спадщини. – Черкаси, 2008. – С. 8-12.
5. *Кіптенко В. К.* Асортимент туристичного продукту Черкаської області / Кіптенко В. К., Безпалько Я. В. // Географія та туризм. – Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2012. – № 17. – С. 93-100.
6. *Постанова Кабінету Міністрів України* «Про затвердження Державної програми «Золота підкова Черкащини» на 2006-2009 роки»: від 15.05.2006. – № 6715.
7. *Програма розвитку туризму в Черкаській області на 2012-2020 роки.* <http://www.ronl.ru/referaty/raznoe/662762/>
8. *Програма розвитку туризму в м. Каневі на 2014-2020 роки.* *Режим доступу:* <http://www.kanivtur.info/index.php?id=16:програма-розвитку-туризму-в-м-каневі-на-2014-2020-роки&Itemid=54&option=com>
9. *Спіріна Т. М.* Канів – ланка «Золотої підкови Черкащини» / Т. М. Спіріна // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – С. 159-162.
10. *Стратегія розвитку Черкаської обл. на період до 2020 р.* – Черкаси, 2015. – 82 с. http://www.ckda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf
11. *Тарахан-Береза З. П.* Святиня. Науково-історичний літопис Тарасової гори / З. П. Тарахан-Береза. – Київ : Родовід, 1998.
12. *Щербина М. М.* Туристичні можливості села Лебедин (Шполянщина) / М. М. Щербина // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2008. – С. 218-223.
13. *Режим доступу:* <http://sdamzavas.net/1-36439.html>
14. *Режим доступу:* <http://cit.ckipo.edu.ua/wiki/index.php/%D0%9B%D0%B8%D1%81%D1%8F%D0%>
15. *Режим доступу:* <http://mij-kraj.com.ua/shevchenkiana/pam-iatnyky-tarasovi-hryhorovychu-shevchenkovi-na-cherkashchyni>
16. *Режим доступу:* <http://procherk.info/news/7-cherkassy/45561-zamist-ostannogo-pamjatnika-leninu-na-cherkashchyni-vstanovili-pogruddja-tshevchenka>
17. *Режим доступу:* <http://taras-monuments.livejournal.com/>

References

1. *Alexandrova A. U.* Mezhdunarodnyi turizm. – М. : Aspect-pres, 2002. – 470 s.
2. *Beidyk O. O.* Recreatsiino-turystski resursy Serednyogo Podniprovyia (na prykladi Cherkaskoi oblasti) / Beidyk O. O., Novikova V. L. // Turysm u XXI stolitti: globalni tendentsii i regionalni osoblyvosti: Mat. II mizhnar. nauk-prakt. Konf. – K. : Znannya Ukrainy, 2002. – S. 485-498.

3. **Bryk S. D.** Dynamika inozemnogo turyzmu v Ukraini ta Avstrii za danymy 2000-2010 rr. <http://geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk17/v179.pdf>
4. **Gorbyk V. O.** Problemy okhorony kulturnoi spadshchyny Ukrainy na suchasnomu etapi / Gorbyk V. O. // Cherkashchyna v konteksti istoriy Ukrainy. Materialy Tretyoi naykovo-kraeznavchoi konferentsii Cherkashchyny, prysvyachenoj problemam okhorony, zbereshennya ta vykorystannya istoryko-kulturnoi spadshchyny. – Cherkasy, 2008. – S. 8-12.
5. **Kiptenko V. K.** Asortyment turystychnoho produktu Cherkaskoi oblasti // Geografiya ta turysm / Kiptenko V. K., Bezpalko Ya. V. – K. : Kyiv. nats. universitet im. T. Shevchenka, 2012. – № 17. – S. 93-100.
6. **Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdschennya Derschavnoi programy «Zolota pidkova Cherkashchyny» na 2006-2009 roky vid 15.05.2006 N 6715.**
7. **Programa rozvytku turyzmu v Cherkaskii oblasti na 2012-2020 roky.** <http://www.ronl.ru/referaty/raznoe/662762/>
8. **The programme of tourist development in Kaniv for 2014-2020 roky.** <http://www.kanivtur.info/index.php?id=16:програма-розвитку-туризму-в-м-каневі-на-2014-2020-роки&Itemid=54&option=com>
9. **Spirina T. M.** Kaniv-lanka «Zolotoi pidkovy Cherkashehyny» / T. M. Spirina // Cherkashchyna v konteksti istorii Ukrainy. – Cherkasy, 2008. – S. 159-162.
10. **Strategiya rozvytku Cherkaskoi oblasti na period do 2020 roku.** Cherkasy, 2015. – 82 s. http://www.ck-oda.gov.ua/docs/2015/strategy_2020.pdf
11. **Tarakhon-Bereza Z. P.** Sacred Thing. Scientific historical chronicle of Tarasova Hill /Tarakhon-Bereza Z. P. – K. : Rodovid, 1998.
12. **Shcherbyna M. M.** Turystychni moschlyvosti sela Lebedyn (Schpolyanshchyna) / Shcherbyna M. M. // Cherkashchyna v konteksti istorii Ukrainy. – Cherkasy, 2008. – S. 218-223.
13. <http://sdamzavas.net/1-36439.html>
14. <http://cit.ckipo.edu.ua/wiki/index.php/%D0%9B%D0%B8%D1%81%D1%8F%D0%BD%D0%BA%>
15. <http://mij-kraj.com.ua/shevchenkiana/pam-iatnyky-tarasovi-hryhorovychu-shevchenkovi-na-cherkashchyni>
16. <http://procherk.info/news/7-cherkassy/45561-zamist-ostannogo-pamjatnika-leninu-na-cherkaschini> - vstanovili-pogruddja-tshevchenka
17. <http://taras-monuments.livejournal.com>

ШЕВЧЕНКОВСКИЕ ПАМЯТНИКИ ЧЕРКАЩИНЫ КАК ТУРИСТИЧЕСКИЙ РЕСУРС РЕГИОНА

Билинский Николай Николаевич, аспирант, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Освещен культурный потенциал Шевченковских памятников как туристического ресурса и показано их значение для развития туризма Черкащины. Проанализировано государственные статистические материалы о туристической деятельности двух национальных заповедников: Шевченковский национальный заповедник г. Канева и национальный заповедник «Родина Т. Шевченка». Определены пути дальнейшего туристического развития края.

Ключевые слова: туристический ресурс, памятники Т. Шевченку, государственная программа «Золотая подкова Черкащины», туристический центр.

THE MONUMENTS TO T. SHEVCHENKO IN THE CHERKASY REGION AS THE REGION TOURIST RESOURCE

Bilinskiy Mykola, Kyiv National University of Culture and Arts

The cultural potential of Shevchenko sights as a tourist resource is reflected in the article. The sights' value for the development of the Cherkasy region tourism is shown in this research. The state statistical materials analyze the tourist activity of two national reserves: Shevchenko national reserve in Kaniv and the national reserve «Taras Shevchenko's Birthplace». The ways of the region's further tourist development are defined.

Key words: tourist resource, monuments to T. Shevchenko, government program «the Gold horseshoe of the Cherkasy region», tourist center.

UDC 447.35

THE MONUMENTS TO T. SHEVCHENKO IN THE CHERKASY REGION AS THE REGION TOURIST RESOURCE

Bilinskiy Mykola, Kyiv National University of Culture and Arts

The cultural potential of the monuments to T. Shevchenko as a tourist resource is reflected in the article. The sights' value for the development of the Cherkasy region tourism is shown in this research. The state statistical materials analyze the tourist activity of two national reserves: Shevchenko national reserve in Kaniv and the national reserve «Taras Shevchenko's Birthplace». The ways of the region's further tourist development are defined.

An attempt to find out the problems and to see the perspectives of involving the objects of cultural legacy into tourist processes was made; the importance and actuality of involving the cultural monuments connected with Taras Shevchenko's name into tourist activities was confirmed. The steps concerning preserving and improvement of their state and their usage in the tourist excursion activities were introduced.

The ways of the further regional tourist development through the formation of integrity complex which includes cultural monuments protection and nature protection were determined.

It was marked that cultural potential of the monuments to T. Shevchenko as a resource for tourist activities is the most effective; it has priority value for tourist development in the Cherkassy region.

Key words: tourist resource, tourist, memorial museums, the monuments to T. Shevchenko, government program «the Gold horseshoe of the Cherkasy region», tourist centre.

Надійшла до редакції 5.11.2016 р.

УДК 008:[727:069](477)

КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-МЕМОРІАЛЬНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПОЛЕ БЕРЕСТЕЦЬКОЇ БИТВИ»

Адамчук Катерина Дмитрівна, магістрант кафедри культурології і музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
adamchuk.nazariy@gmail.com

Наведено огляд публікацій, в яких досліджено створення, розвиток та діяльність Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви», описано основні його знахідки, меморіальні об'єкти та інші пам'ятки, що становлять основу функціонування музею, їх історію, значення та роль в історії української культури. Крім того, у статті вивчено вплив соціальних та політичних процесів у суспільстві на розвиток музею, як соціально-культурного інституту.

Ключові слова: архітектурно-меморіальний комплекс, Церква Георгія Переможця, храм-пам'ятник, церква Святого Михаїла XII ст., музей-заповідник.

Постановка проблеми. Музейні установи, незалежно від їх типу, в усі часи виконували в суспільстві роль своєрідних сховищ інформації. На прикладі історії створення та розвитку Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» здійснено спробу визначити, як забезпечити успішне виконання головних завдань, що стоять перед музеєм, як установою культури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з історією створення та розвитком Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» достатньо висвітлені сучасні дослідники: історик-архівіст В.Рожко, Г.Бухало, краєзнавці Г.Лотоцький, Т.Назаришина, С.Прокопчук, А.Познікін, О.Борисюк, О.Данилишин та ін.

Помітний внесок дали ґрунтовні дослідження місць битви під Берестечком 1651 року істориків-археологів: І.Каманіна, І.Свешнікова, Б.Прищепи, С.Ревуцького, О.Войтюка. Знахідки з розкопок не тільки поповнили експозицію музею і інформують про деталі побуту та військового ремесла наших предків, а й ствердили перспективу подальших досліджень.

Мета статті – дослідити історію створення та перспективи розвитку Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви».

Виклад основного матеріалу дослідження. Як данина незгасимої пам'яті та глибокої шани подвигу козаків-запорожців у битві під Берестечком 1651 року, на початку ХХ ст. на західній околиці Волині у с. Пляшева постав архітектурно-меморіальний комплекс – Козацькі Могили, нині Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви». До складу заповідника входять храм – пам'ятник Георгія Переможця (1910-1914 рр.), Михайлівська церква (XVII ст.), мурована стіна (1910-1914 рр.), пам'ятник Героям Берестецької битви (скульптор А.Куш, 1991 р.); місця, пов'язані з битвою під Берестечком: острів Гайок (місце загибелі 300 козаків), острів Монастирщина (козацький цвинтар), озерце «Козакова яма» (місце загибелі одного з учасників битви), місця козацьких переправ, острів «Попів горб» (первинне місце Михайлівської церкви), ставка Б.Хмельницького, ставка хана І.Гірея III) [6; 2].

Архітектурний ансамбль заповідника розташований на острові Журавлиха у заплаві лівого берега Пляшівки. Збудований у 1910-1914 рр. Почаївською Лаврою за ініціативою архімандрита О. Віталія (Максименка) переважно на народні пожертви. В центрі знаходиться триярусна Свято-Гергіївська церква, побудована у стилі українського бароко за проектом В. Максимова. Іконостас церкви, який одночасно є її західною стіною, а також декотрі внутрішні розписи виконані відомим українським художником І.Іжакевичем.

У підземному ярусі храму зберігаються кістки полеглих козаків та повстанців, знайдені на місці битви. Також на території заповідника є визначна пам'ятка – Свято-Михайлівська церква, перенесена з Острова. Побудована вона у 1650 р. Збудований пізніше підземний хід довжиною у 50 метрів з'єднує її з нижнім ярусом